

2. Теорія літератури, порівняльне літературознавство

Фактор діаспори в англomовному рецептивному дискурсі української літератури

*Тьопенко Юлія Андріївна, канд. філол. наук, доцент,
Київський національний університет технологій та дизайну*

Анотація. Розглянуто місце і роль української діаспори у процесі сприйняття і тлумачення української літератури в англomовному культурному ареалі. Обґрунтовано висновок про надзвичайну вагомість і важливість фактору діаспори в українсько-англійському рецептивному дискурсі.

1. Українська діаспора у Великій Британії, Сполучених Штатах Америки, Канаді, Австралії відіграла надзвичайно важливу роль у кількісному збільшенні, якісному зростанні англomовного рецептивного дискурсу української літератури та у його виведенні на принципово новий рівень. Багато в чому ця роль виявилася визначальною. З особливою виразністю це виявилось у розширенні діапазону об'єктів рецептивної дії, поступовій зміні загального погляду на українську літературу в англomовному середовищі й її оцінки, виробленні нових інтерпретацій творчості та постаті Т.Шевченка.

2. Українська діаспора в англomовному світі, збільшуючись, набираючи сил і творчого потенціалу, швидко виходить на новий рівень внутрішньо цілісної спільноти як суб'єкта сприйняття, створює соціальні форми спілкування ідеологічно однорідної. До рецептивного дискурсу її представники із самих перших кроків привносять не лише неабияке культурологічне та естетичне навантаження, а ще й вагомий заряд ідеології, включаючи ідеологію національну, націєтворчу.

3. Діаспорі, передусім у Сполучених Штатах Америки, ведучи боротьбу, з одного боку, за збереження власної колективної ідентичності в новому середовищі, з іншого – за те, щоб не втратити духовного зв'язку з історичною

Батьківщиною, вдається перетворитися на самостійну соціальну спільноту особливого типу, колективну організацію ускладненої структури, неповторну за її соціологічними параметрами. Поза цією спільнотою, поза формами спілкування, притаманними їй, а також ідейними, ідеологічними, культурно-естетичними правилами і нормами, встановлених і закріплених у її межах, нова інтерпретативна парадигма навряд чи виявилася б можливою.

4. Одним з перших досягнень діаспори слід вважати відмову англомовного середовища від практики маркування Т.Шевченка як російського письменника, перехід до його ідентифікації як поета не російського і навіть не "малоросійського", а саме українського, як представника окремої української спільноти, до того ж, спільноти не регіональної, а національної. Завдяки зусиллям українців з діаспори сприйняття творчості Т.Шевченка в англомовному світі розпочинається, якщо і не зовсім поза стримуючим, багато в чому негативним, впливом передісторії, то за мінімально можливого ступеню цього впливу, в регулярному режимі, причому, одразу в тих формах, які прийнято зараховувати до найбільш поширених, усталених форм літературних зв'язків та міжлітературної взаємодії: у перекладах художніх текстів, статтях про творчість поета та про нього самого.

5. З діяльністю діаспори пов'язаний такий феномен у сприйнятті Т.Шевченка в англомовному світі, як біфокальність (Т.Денисова), тобто, "двоїстість", "подвійний погляд" або "подвійний фокус". Ідеться про одночасне й одновимірне поєднання у межах одного підходу до проблеми, одного концептуально-сентиментального, спертого на специфічну історичну традицію двох – українського (в даному випадку – українського діаспорного) та американського, англійського, загалом англомовного – поглядів, яка передбачає рефлексії з приводу національної ідентифікації американця українського походження за канонами нового середовища його буття.

6. Творчість Шевченко, як і сама постать поета, у сприйнятті української діаспори виявляються "двоїстими" – "біфокальними" – із самого першого кроку, зробленого її представниками у справі рецепції та інтерпретації його

слова англійською, в англомовному середовищі. Погляд на Кобзаря, пропонований діаспорою, чимдалі, тим помітніше й виразніше наближається до погляду американців і канадців не українського походження, британців, англійців, хоча й не ототожнюється з ним, у той же час, змінюючись порівняно з узагальненим, спільним для заходу та сходу української етнічної території, поглядом "материкової" України, віддаляючись від нього.

7. Специфічність "діаспорного" уявлення про Т.Шевченка знаходить своє виявлення фактично в усіх можливих рецептивно-інтерпретативних видах і формах. У підґрунті цього феномену й багатьох аспектах рецептивного дискурсу, з ним пов'язаних, лежить Образ України як "втраченого раю". Суб'єкт цього уявлення сумує за об'єктом – Батьківщиною як умовним "раєм", – який йому судилося втратити, культивує цей свій сум, зводить його до однієї з ключових ознак індивідуальної та колективної ідентичності, – проте будувати свою подальшу долю навколо ідеї зосередження всіх зусиль та ресурсів навколо неодмінного повторного його знайдення, повернення до нього за будь-яку ціну, не збирається.

8. Замість ідеалу "золотого віку" не в минулому, а в майбутньому у вигляді повторного фізичного переміщення назад до Батьківщини у реальному просторі пропонується інший – ідеал духовного возз'єднання з нею без жодних фізичних зрушень та переміщень, у просторі віртуальному, в царині духовності та культури, саме там, де панує й має панувати завжди культ Кобзаря як національного генія, якому вдалося геніально висловити те, що дороге українцю, українству, що становить їхню внутрішню сутність.

9. Для української діаспори в англомовних країнах світу творчість Т.Шевченка в оригіналі, українською мовою перетворилася на один з украї важливих, без перебільшення фундаментальних компонентів національної ідентичності. Шевченкові твори у перекладах англійською мовою стали візитною карткою діаспори, тим атрибутом, за яким її вирізняли серед інших, впізнавали. Культивування Шевченка означало для діаспори, з одного боку, самозбереження, захист від асиміляції, з іншого, – самоствердження,

підтвердження власної конкурентоспроможності в галузі культури, духовності, а також у царині національної гідності та самоповаги.